

~~199-9~~
431

С С С Р - с а
НАРКОМЪЕМЛӨН да
С-Х. НАУКАЈАС ВЕЛӨ-
дан В. И. ЛЕНІН НІМА
СТАВСОЈУЗСА АКАДЕ-
МІЈАЛӨН ТЕХПРОПЈАС

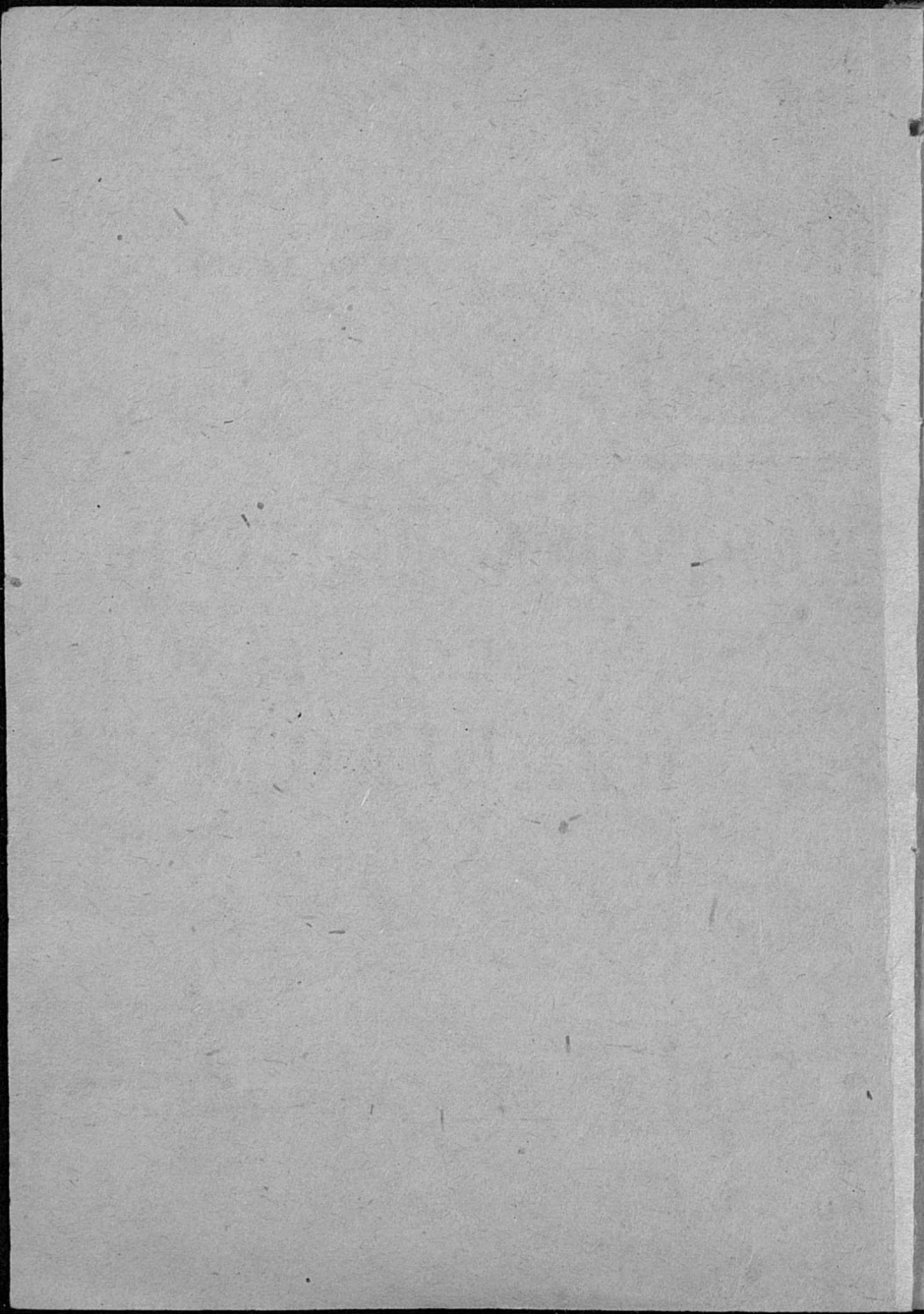
КАРТУПЕЛ ВӨДІТАН

АГРОТЕХНИЧЕСКӨЈ

ПРАВИЛӨЈАС

1933

КОМІ ГІЗ

СССР-са НАРКОМЗЕМЛОН да Ө-Х. НАУКАЈАС
ВЕЛӨДАН В. І. ЛЕНИН ЫМА СТАВСОЈУЗСА
АКАДЕМЈАЛОН ТЕХПРОПЈАС.

~~199-9~~

~~431~~

ОМИ-3

2-1085

КАРТУПЕЛЬ ВӨДІТАН АГРОТЕХНИЧЕСКӨЈ ПРАВИЛӨЈАС

Г.П.Б. в Ленин

Ц. 1933 г.

Акт № 485

КОМИ ГОСИЗДАТ

СЫКТЫВКАР

1 9 3 3

Агроправила по картофелю

Изд № 37.

Упол. Облита А—564

Заказ № 1940

Тираж 3000

Сдано в набор 29/III-33 г.

Сдано в печать 8/IV-33 г.

■ Редактор А. Елфимов
Тех-редак. М. Шестаков.

1. СЕВОБОРОТ

Картупель вѳитан соціалістическѳой овмѳсын картупельлыг урожајсѳ кыпѳдѳм-бурмѳдѳм вылѳ ѳвѳ основнѳой организациѳнно-агротехнѳическѳой меропрѳјатѳѳѳн лѳѳ рациѳнальнѳой (бур) севооборот бѳрјѳм да лѳгѳдѳм. Правѳльнѳой бур севооборот лѳгѳдѳмѳн, урожај кыпѳдѳм могыс нуѳдан агромеропрѳјатѳѳјасыс лѳѳны јѳнжыка тѳдчанаѳн.

Култура вежлалѳм лѳгѳдѳгѳн медбур условѳјѳсѳ колѳ пуктыны—картупельѳс. Медбур пуктасјасѳн картупель възвылын лѳѳны вога бѳбѳвѳј, су ѳѳѳм да ежасѳ бура ѳебѳѳдѳмѳн унавога турунјас.

2. ПОЧВА ѳЕБѳѳДѳМ

Картупель местајас быѳ колѳ гѳрны арын.

Сѳдмуаѳнјастѳ, косѳджык местајас колѳ гѳрны торја-нын пыдытѳжык подзола местајас дорыг. Арса гѳрѳмнас муыс ѳебѳѳ да лѳѳ васѳдѳжык, а кос местајасад васѳдыд јѳна коланатор.

гѳрѳм сурта. Подзолаѳнјастѳ колѳ гѳрны 13-15 см. пыднатѳ. Сѳдмуаѳнѳд—18-20 см. Сѳерт 1 см сѳертѳ, кушѳѳмжык, жужыдѳ ѳу слѳјыс. Клевер лѳбѳ кушѳѳм-кѳ мукѳд ежаподјас, колѳ гѳрны арын ежа гѳран плугѳн.

Тулысын кыз-пача воҗжык, арса гөрөм вы-
лө картопель пуктытә, колө местасө пиновтны,
медым му комокјасыс дробалсны да регыджык
муыс космис. Пиновтөм бөрын, му колө посҗа
(8-10 см. пыднати) гөрны, либө бура гөрны вы-
пөв. Выпөв гөрны колө сек, кор төвнас муыс
омөла төлалөма, либө арын гөрөмыс вөли омө-
жык да сы серти, кушөм лөө тулыснас повод-
лаыс.

Төлын јона топалөм, арын лөка гөрөм му
да тулысын-кө јона ул поводлаыс, сек му ко-
лө гөрны тыр пыднати. Сөд муа да кос гөжөма
(засушлөвөј) рајонјасын, пыдө гөрөм дорыс бур-
жык прөстө һөбәдөдны.

Арын-кө мусө абу гөрлөма, сөдмујас тулы-
сын колө гөрны 18-20 см. пыднати, подзолјас
—13-15 см. пыднати.

Тулысын мувылө кујөд петкөдлөгөн, пыди
гөрөм колана быд рајонын.

Унавоса турунјас улыс петөм му, көч арнас
і гөрөма, воҗ тулысын колө агсавны да сы бөр-
ти посҗада быҗ выпөв гөрны быд рајонын.

—Гөрөм либө һөбәдөдөм бөрти агсалөмөн по-
массө картопель улө му обрабатөтөм.

3. ВИНГӨДӨМ ЈЫЛЫГ

Картопельдылы јона колана торјөн мусө
органическөј веществојасөн бурмөдөм,—кујөдөн
либө веж вынсөдчанторјасөн (зеленые удобре-
ния).

Торја-һин колана вынсөдны кујөдөн коккы
муөинма лыаа мујас да сөкыд муөина сөјөд му-

јас. Кужодон либө веж вынсөдчанторјасөн мутө вынсөдөмөн миңералнөј мувынсөданторјасыд јонжыка дејствујтөны му вылад.

Вөраинјаса руд да кокњи мусинма мујасө картупел улө быд гектар вылө кужод петкөдсө 36 тонна.

Шөркод сојөда, прөстөј да вынтөммөм сөдмуа мујасө быд гектар вылө петкөдөны 18 тонна кужод.

Миңерала мувынсөдчанјас сорөн кужөдалігөн сојөд мујас да вынтөммөм сөдмујас вылө петкөдсө 18 тонна кужод да 45-60 кг. фосфорнөј кіслота (P_2O_5) да окіс калја (K_2O).

Кужөдсө муас сујны буржык арсаңыс, но почө і воэ тулысын. Тулысын сујгөн мед кужөдыс мыј-почө вөлі бура пөжсөма.

АЗОТА ВЫНСӨДЧАНТОРЈАС. Урожай кыпөдөм серві пөшті став азотнөј вынсөдчанторјасыс, кушөмјас примењајтчөны сіктса овмөсын, өткөдөс. Напыс основнөј азотнөј тукөн лыддысгө сернокіслөј аммоњі. Сіјө медјона лөгалө картупел улө мукөд пөлөс вынсөдчанторјас дорыс, медса-нын лыа мујас вылын.

ФОСФОРНӨЈ ВЫНСӨДЧАНТОРЈАС. Картупел улө јонжыка вынсөдөны кокња сылана фосфатјас—суперфосфат да преціпітат.

Медбур вынсөдчанторјөн картупел улө лөө—суперфосфат.

Преціпітат аслас вын серві пөшті өткод суперфосфаткөд. Јона шома мујас вылын сіјө лыддысгө буржыкөн суперфосфат дорыс.

КАМІЇНӨЙ ВИНӨӨЧАНТОРЈАС. Сы вөсна, мыҕ каміјлөн выныс быд каміјнөй сомын пөштө өткөд, малөн винөөдан својствојасыс медҕасө сы сајын, мыјда петкөдөма да кущөм сорөсјасыслөн составјасыс. Шуам көт, хлорлөн сорөсыс чінтө картопелыс крахмалсө.

Өтлаөдөм (концентрірованнөй) совјасын (30 да 40 прөчента каміјнөй сомјас) зев еща сорасјасыс да сы вөсна најө лооны медҕа бур винөөдчанторјөн картопель улө, мукөд каміјнөй винөөдчанторјас дорыс. Поҷө винөөдны тулыснас, көзтөҕыс воҕжык.

Сілвініт аслас выннас пөштө өткөд концентрірованнөй совјаскөд. Но сені уна хлор, коді чінтө картопелыс крахмалсө. Сывөсна сіјөс колө петкөдны му вылө арсаңыс.

Ковмас-кө сілвінітөн винөөдны тулысын, сіјөс колө петкөдны му вылө кыҕ поҷө воҕжык, ҕе горөнжык 15 луныс картопель пуктытөҕ.

ВИНӨӨЧАНТОРЈАСЛӨН НОРМА. Унжык мујасө (лыа сора сојөд да пөім сама сојөд му лібө јона вынтөммөм сөдму) шөркөд нормаөн картопель улө лооны со кущөмөс:

Азот (N) 30-40 кг. га вылө, лібө 150-300 кг. га вылө

20%-а сульфатамоніј,

Фосфорнөй кіслота ($P_2 O_5$) 45-60 кг. га вылө

лібө 270-360 кг. га вылө 18%-а суперфосфат.

Каліјлөн окіс (K_2O) 60-90 кг. га вылө, м. н. 200

300 кг га вылө 30% соль лібө 400-600 кг. га вылө 15%

сілвініт.

Вынтомжык, лыаа да нургөгөрсә мујас вы-
лө колө петкөдны нормајасыс јона унжык, а
вынажык-кө—ещажык.

Топыд сојөдін мујас вылө петкөдигөн камі-
лыс нормасө чінтөны гектар вылө 45 кг-өз.

Сернокіслөј аммоніј, суперфосфат да камі-
нөј солјас (30 да 40 прөчента) картопел улө
поэө пуктыны сорөн тулысын медвоззасыс гө-
рігөн лібө көзөм вылө гөрігөн.

Сілвіңіт колө пуктыны муө картопел пук-
тытөз мед еша 15 лун возжык.

4. ПУКТЫҒАН КӨЈДЫС

Пуктөм вылө колө зоңвіза көјдыс, сөктанас
25 граммыс ңе посњыджык. Пуктөм возвылыи
кымын-кө лунөн возжык картопелсө колө пет-
көдны гөбөчыс лібө пөдвалыс, медем костышт-
ны да шонтыштны.

Воз керөм вылө пуктыны лөсөдөм картопел
колө нырсөдны, візны 12-15 градуса (целсіја
серві) шоныд југыд помещеңнөын лун 30, ме-
дым нырјасыс лоіны 1-4 см кузтаөс.

Сортөвөј картопел бөрјөм колө нуөдны зев
бура, колө: а) торјөдны пуктан көјдысыс став
мукөд пөлөс рөма (мөд сорта) картопелјассө;
б) бура вічөдны, мед ез ло сорласөмјас мукөд
сортјасөн (вічөдны дозјас бөрсә, бөрјысөм, кіс-
тасөм бөрсә, картопел вічанінјас бөрсә да с. в).

Лок рөда картопел сортөвөј көјдысөн ре-
гыджык вежөм мogyс колө јонжыка паскөдны
көјдыс лөсөдөм, медем ВКП(б) да ЦКК НК РКІ

1931-д вога август 2 лунга шуом серти да РСФСР-са СНК 1931-д вога сентябр 25 лунга шуом серти, 1935-д вöын став лок рöда кöйдыс-сö вöли вежöма сортöвöйөн.

Медым öдйөнжык öдзöдны картопеллыг паскалöм, колö пуктыггөн вундавны кöйдыс карту-пелсö.

Тажсторсö позö вöчны кöйдыс вöдитан сивемаа овмöсжасын став колана условйöжас сы-вылö вöчöмөн.

Вундалöны да пуктыгсöны сöмын зонвйа картопелжас, сгсö торйöдöмөн.

Локногөн вйзöм понда, кöйдыс картопел-кö сгсмöма 15% мында, тащöм картопелтö вундавны оз-нын поз; вундалан-кö, вермас лоны уна вгыг картопелжас да сы вöсна унаыг оз вермы петны пуктасыс.

Тавöсна-жö оз ков вундавны пуктггөн „нарöднöй“ картопеллыг кöйдыссö. Тащöм карту-пелтö вундалöм некущöм бур оз вай. Тажсö до-кажитöма практыкаөн да опытной даннöжжасөн.

Вундавны позö кык-кылм пелö, сöмын мед быд вундöм картопел тор ез вöv кокныйдык 25-30 граммыг да мед быд вундöм картопелын вöли ныржас. 50-60 граммыг кокныйдык карту-пелжас вундавны оз ков. Сгжс-кö вундалан, вермас зикöз не петны, мбö петасны-кö, лöоны жебöс да омöла мöдасны быдмыны.

Медым öвй кадöжык да öтмоз петалисны, кйөн вундалггөн картопелсö колö вундавны ку-чаланогыс, медым увса i вывса сгнжасыс кык-нан жукöнас вöлины öткөдöс. Машйнаөн вундали-

гөн тајос вöчыны оз поѣ, абу-на сещöм бур машинајасыс-да, кодјас ескö мед вундалисны картофельсö кыз мијанлы колö.

Медым ескö вундалöм јукөнјасыс ез зараѣтчыны да ез воштыны вынсö, вундавны колö пуктигас-жö. Вундалöм бөрти дыр виѣны пуктытöг оз поѣ.

Быд картофел вундöм бöрын, пурт либö мукöд пöлöс вундалан аппарат, медым сижöс обеззараѣтны, колö сујлыны лыа тыра јашикö. Лыасö воѣзык колö бура кöтöдны 10 прöчента формалин растворөн.

10 прöчента формалин раствор лöсöдöм вылö бостсö 1 јукөн 40 прöчента формалин быд 4 јукөн ва вылö.

Лун чöжөн формалина лыа јашикыс колö вежны кыкыс—асывнас, дај луншöр гөгöр. Вежлавтöгыд формалин регыд космö да воштö ассыс обеззараживајтан својтвосö.

Медым ескö пуктысан матерјалыс ез кувны, вундалöм картофелтö колö пуктыны шоналöм му вылö. Колö воѣзык пуктыны быдса, вундавтöм кöјдыссö.

Вундалöм кöјдыс пуктыссö торјөн сижö-жö сорта вундавтöм картофелыс, медым быдмигас поѣис виѣдны набöрса торјөн да вöчны колана опытјас.

Вундалöм кöјдысөн пуктöм кöѣјас вылын опытјас вöчöны торјөн сижö-жö сортгыс, но вундавтöг пуктöм кöѣјасыс. Кыкнаныслы вöчöны торја актјас да медым актас вöли индöма, кодсö кöѣöма вундалöм кöјдысөн.

5. КАРТУПЕЛ ПУКТӨМ

Картупел пуктыны колө өтшөщ мукөд воц тувсов көза культурајаскөд.

Radјаслөн костыс өтi-мөдыс медбур лоө 60 см, rad пыщкас—35-45 см.

Ем-кө картупел пуктан машина, колө картушелсө пуктыны сiјөн, абу-кө сiјө,—пуктыны маркер сертi окучныкөн позтыралөмөн. Маркер сертi пуктигөн гөрөм да пишовтөм му вылө аслыс-нога метчикјасөн, маркерјасөн вицјөдлөны (индыссөны) бөрөздајас картупел улө. Вицјөдлыны поцө кык ног (кучмөсөн i вомланаөн), да секи картупелыс пуктыссө крестасанинас. Маркер пыфди поцө iспользујтны пуыс вөчөм вөлөн кыскалан прөстөј маркер (војјаса тырыс куранјас кофөс) либө сејалка, сылыс кымынкө сошнык бостөмөн. Маркирујтны буржык кыкнанногыс, секи сiјөс дөцөритигөн поцө кучмөсөн i вомлөсөн ветлыны. Картупел колө течны крестассанинас либө маркирујтигөн бөрөздаас колана костјас вөчалөмөн да личкыны кокөн, а сесса муно окучнык, кодi кыкнанла боксагыс тыртө картушелсө.

Кос гожөма рајонјасын, сөдмуа полосајасө картупел колө пуктыны сецдөм ногөн, медым муыс вевдорсагыс вөли шымыд агас тујјастөм. Тајө агас тујјас вөснаыс муыс вермө јонжыка космыны. Сы вөсна картупел пуктыны поцас науг улө либө окучнык улө, бөрвылас агас мөдар бөкөн вывтыс шыөдөмөн.

Сортөвөй картопел пуктөм вөчсө сещөм-жө
ногөн, кызі тая өндөма агротехникаын выдө ін-
дөм районјаслы. Сөмын колө зев јона видчыгны
кыскалігјасө да пуктысігјасө мукөд сортјаскөд
сорласөмыс.

Мед ескө ез вермы сорласны, буржык ов-
мөсын вөдїтны сөмын өтї сорта картопел. Но
таяс-кө ңекызі вөчны оз поґ, секи воґжык пук-
төны өтї сорта картопел, сесса мөд сортасө.
Өтї кадө уна сорта картопел пуктыны оз
поґ.

Торја сортјасөн көзөм участокјас колө (по-
ґө-кө) торјөдны өтї-мөдыс мөдпөлөс култураөн
шуам көґ викаөн, зөрјөн да мукөдөн.

ПУКТЫГӨМ МЕХАҢИЗІРУЈТӨМЛӨН МИҢИМУМ

Лыддыны коланаөн іспөзујтны 1933-д во-
са көґа кампањө дырјї став картофелесајалка
јасө, кодї мїјан ем (СССР-ын вөчалөны 2 ра-
да да 4 рада картофелесајалкајас).

Картопел пуктан машїнајаслыс (картофелеса-
јалкајаслыс) проїзводїтельностсө артавны 2 ра-
да сажалкајаслы часөн—0,25 га, 4 радајаслы
часөн—0,5 га. 10 лун пуктысігөн 2 рада сажал-
калы колө пуктыны 37,5 га, 4 радалы—75 га.

Картопел вөдїтан районјасө лөө сетөма кык
пөлөс тракторјас: ФП да СТЗ; ФП тракторјас-
лы ковмас 2 рада картофелесајалка, 4 рада
картофелесајалкаөс вын сертїмс кыскавны ар-
тадөма СТЗ 15/30 тракторлы.

Бөвјасөн кыскавны поџоны сөмын 2 рада картофелесажалкајас, быд сажалка дорө 3 вөв арталөмөн.

Пуктысөм заводитчытөз став картофелеса-жалкајас колө бура ремонтіруйтны. Колана сод-төд частјас колө сузөдны „Краснөј плуг“ заво-дыс.

Машинајасөн пуктысөгөн мед вөліны карто-фелесажалкајаслөн ташөм запаснөј частјас: а) чу-гуннөј толкателјас, б) толкателлөн пружинајас да в) ложечкајас (вескыдла і шугала дорыс).

Картофелесажалкајасөс дөзөрөтөм вылө лө-сөдны старшөј робочөјјас пыс колана кадр.

Картопел позтыралөм вылө емөс тракторнөј б рада окучыкјас, кодјасөс вөчө Медведев ы-ма завод, Орел карын. Тажөс кыскавны поџө СТЗ тракторөн.

КЫҢИ УЖАВНЫ КАРТОФЕЛЕ-САЖАЛКАЈАСӨН

КС₂ да ТКС₄ картофелесажалкајас тырвыјөч механизируйтөны картопел пуктан уж. Јашикө көјдыс кистөм бөрын ынөм киөн вөчны оз ков.

Картопел пуктан машина ужалө тазикөн: вој-дөр культиваторнөј лапа вөчө бөрөзда, сесса гу-ран лептысјас (лункокопателјас) вөчөны гу ко-дөс, кытчө пуктысө картопел көјдысыс, а бөр-сағыс дискіјас тыртөны најөс.

Культиваторнөј лапасө колө лөсөдны ужал-гөн муас 8 см.ыс ые пыдөжык.

Пыдөссаңыс лыддөмөн лункокопательяс муас мед пырисны $\frac{3}{4}$ жүкөн выјоңыс да мунисны Һе лапкыдҗыка 8 см-ыс.

Пријомнөј көшас пуктан көјдысыс мед вөлі пыдөссаңыс 20 см. выдһаын, та сертї-жө колө лөсөдны металическөј да пу заслонкајас.

Барабан мед бергаліс вөһаа, һекытчө інмытөг.

Картупель пуктан машинаөн уҗавны заводитчытөң-на барабаныслыс ложечкајассө колө лөсөдны стөча толкатель бергалан плоскость сертї. Ложечка дорышө толкатель һекущөм ногөн мед ез інмы.

Сажалкајас вөчсөны 60 см. коста радјас вылө. Радјасын, кустјас костын, кост куҗта почөлөсөдны барабаныс јачејкајассө вежлалөмөн, почөлөсөдны 11, 10, 9 і 8 јачејкајас, мыј вөсна јачејкајаслөн костыс вежласө 37 см., 46 см., 64 см.

Содтөд. Колө бостны тө двылө, мыј картупель пуктан машина тырвыјө бура да өтмоза течө көјдыссө муө, сы вөсна көјдысыс һеуна мунө унҗык окучһикөн пуктөм дорыс, көм радјас костын костјасыс овлывлөны 75-80 см.

Машинаөн пуктїгөн војдөр колө бура картупельсө сортирујтны. 35-саң 65 гр-өң шөркодгырса картупель пуктөм машинаөн артмө бура. Гырыс картупельяс кокһида гылалөны ложечка вывсыс, а посһјасыс течсөны муас кыкөн-кыкөн.

Кор картупель көјдысыс куҗмөсөсө, лїбө вундалөма, көјдысыс сөкыда летчө јачејкајасөдыс да сы вөсна коллывлөны пуктытөм прөцент мык-

da radac ležom kostjas. Vывті кузмос картофел-
јас пуктыны оз поѣ.

Ѓискјас колө лөгөдны ужавны заводітчы-
төѣ. Ѓиск лөгөдсө му сертыс.

Картопель пуктан машинаон лунывв районја-
сын ужалігөн пөдласан Ѓискјассө колө лөгөдны
сецөм ногөн, медем ез лоны жужыд гребенјас.
Картопель течан пыднасө колө лөгөдны лунко-
копателјассө муө сужөм серті.

Став гајкајасыс да болтјасыс мед вөліны то-
пыда зелөдөмаос. Öдјөн мчалөны болтјасыс ло-
жечкајасыслөн, лункокопателјаслөн да јачејка-
јаслөн. Ужалігөн најос колө прөверітны луннас
кыкыс.

Машина мавтөм вылө колө тырмымөн сук
мавтас штауферјасын. Ужалігөн колө зелөдны
штауферјассө луннас 3-4 пөв.

Вөвјасөн ужалігөн мед вөлі тројнөј валокјас,
завод сетө сөмын двојнөјос.

КС₂ картофелесајалкаон 7 П тракторөн ужа-
лігөн колө лөгөдны тракторнөј прицепка, сіјө
заводсаң оз сеты.

Пуктысан му вылын мед вөліны клучјас,
гајкајас, өтвөртка, запаснөј частјас да мавтас.

Јона колана вескыд да өтмоза радјасөн пук-
төм—татөг он вермы ужавны 6 рада тракторнөј
окучыкөн.

6. КАРТУПЕЛЪ МУБӨРГА дӨЃӨРІТӨМ

Муыс мед пыр вөлі һебыд да сөстөм. Кор-
јас петігөн, мібө воҗжык-на, поѣ-кө сіјос вөчны
картопельсө жугөдтөг, колө мудјыны. Шылыда

картупель пуктөмөн колө агсавны картупельлыг петасјассө агасөн, мылқјасөн (гребеңөн) пуктөмөн агсавны оз пыр поң, агасыс кыскалө да жугөдлө картупельсө, сы вөсна колө мудјыны радјас костсө плаңетөн лібө мукөд пөлөс култиваторөн; коркајас бырөдөм могыс поңө примењатны колчаа каток. Јогөсөм да коркаасөм мысғи пыр-жө колө мудјыны мусө.

Маркер серғи-кө мичаа пуктөма, мудјыны-небәөдны поңө кык ног. Вомлөсногөн, кодногыс картупельсө пуктөма щөкыдзыка, мудјыны колө воң, кор петасјасыс абу-на гырысөе (3-5 см). Воңө пуктасјас мудјысөоны сөмын куңаланогыс, сы вөсна, мыј, кор петасјасыс быдмасны куңаһин, верман жугөдлыны картупельсө.

Му небәөдөмсө-мудјөмсө гөжөмын колө вөчны кык-кујим пөв да зорізавтөзыс өтчыд позтыравны. Кустјас костас-кө петасны јог турунјас, најөс колө весавны. Тајөн помавсө картупель дөңөритан уж. Радјас кост небәөдөм колө дугөдны пуктас кор бөрөздаө өшөдчытөзысна.

Сортөвөј көзаяс бөрсө дөңөритөм оз торјав воңын муныс совхозјас да колхозјаслы индөм агротехніка правилөјасыс.

Сортөвөј көјдысөн көзігөн сөмын колө весавны мукөд сортјасыс да вёсыс позјасыс.

Весавсө зорізалігас (лібө сіјө кад гөгөр-жө, картупельыс-кө зорзавтөм рөдыс), кор сортјасыс јонзыка кутас төдчыны.

Весалөм вылө котыртеөны спеціалнөј бригадајас, торја јөз вегкөдлөм улын, кодјас кыщов-

тöмнү кöчäяссö да кодјас Һешкöны мöд пöлöс сорта да вiсыг позјассö.

Весалöм быт колö нуöдны быд картофел вöдитан овмöсын; мукöдјаслы весавны абу быт, но колöны сы вöсна, мыј мiјан абу-на тырмы-мөн кöчан кöјдыс да оз поз регыд кадөн мөг-мöдны став требовањњöсö сортöвöј картофел вылö.

7. КАРТУПЕЛ КЕРÖМ ДА СОРТЫРУЈТÖМ

Картофел керсö сы сертi, кушöм сорта пунктöма. Картофелсö пунктöма-кö воç керöм вылö, кöјдыс вылö керны заводитöны, кор сылөн кор-јыс кутас вiжöдны. Картофел кор вермö вiжöдны Һе сöмын сы вöсна, мыј картофел тырвыјöз сöвмö. Кор-јыс вiжöдö нöшта i сек, кор картофелыс вiсмö кушöмкö вiгöмөн. Та јылыг вер-мас вiставны тајö ужкöд тöдса морт. Сор картофел сортјас, торја-нын војвыв условiјöјасын, пöштi Һекор оз вiжöдлыны быдмöм помасöм вöсна. Унжыкысö најö оз вевјавны тырвыјö во-ны. Сор воан картофел сортјас керöм колö заводитны пыр-жö воç да шöркодa воыг рöдјас керöм бöрын. Картофел керан кад јонжыкасö сы сајын, кушöм арыслөн поводдaыс. Мукöд војасö, воç пуксан кöчидјас вiјöны картофел-лыг корјассö да дугöдöны быдмöмсö, мыј понда быт лöб заводитны керны картофелсö. Оз ков Һужöдны картофел керан кадсö, да кöчид дырјi став лунја керöм картофелсö колö нуны кытчöкö керка пышкö мiбö оз-кö поз тајöс Һекыçi вöчны,

колó вевтѣыны іҕасóн му вылас, кынмóмыс вѣ-
зóм могыс.

Картупель керігөн колó вѣчысны картофел-
јас вундассóмыс да дојдалóмјасыс. Картупель
мувылын-кó лоас „фѣтофтор“ вѣсóм, 10-14 лу-
нóн воҕжык картофел кергöҕ корсö колó му-
вывыс вундавыны да ідравны. Некущóм ногөн
корјассö оз ков імóдлыны картофелјасыскöд,
коді медсасö овывлö керігас.

Картупельыс урожајсö гујасö кісталігөн быт
колó бура сортѣрујтны. Став поснѣ, вундассóм,
сіс, кынмóм да восса кучіка картофелјассö не-
кущóм ногөн оз ков колны төв кежлö вѣзóм
вылö. Најос колó нуны заводö лѣбö скöтлы кö-
рым вылö. Картупель сортѣрујтöны аслыс пölос
машінајасөн. Медса јона паскалöма „Полмерт“
фѣрмаса сортѣровка. Сіјö бура бөрјö поснѣ
картупельсö да торјöдö најос кујім пелö: гырыс,
шөркод да поснѣјас вылö. Медса бура сіјö вер-
мö сортѣрујтны гöгрöсжык сорта картофелјасöс,
да омöлжыка куҕмöсас. Став сіс, кынмóм
да поснѣ картофелјас быт торјöдны колó зон-
вѣза картофелјасыс кіөн.

КАРТУПЕЛЬ КЕРÖМ МЕХАНЫҖИРУЈТÖМЛÖН МІҢИМУМ

Лыдѣыны коланаөн іспöлујтны став кар-
тупель ідралан машінајас, коді ем мѣјан кі улын.
(СССР-ын вöчöны вölөн кыскалана лѣбö трак-
торөн кыскалана швыралнöј картофелекопавел-
јас да СТЗ 15/30 тракторөн кыскалан елеватора
картупельекопавелјас).

Швыралнөй типа картупел керан машиналөн производительностыс — 1,5 га 10 часөн, елеваторнөйлөн — 1,7 га сїжө жө кадө.

Став торкалөм картупелкеран машинажассө колө зоньтавы.

Картупел керан машинажасөн ужалөм вылө мед вөліны подготовленнөй кадрјас старшөй робочөјјас пөвсыс, кодјас ескө мед вөліны төдсаөс уж вын сувтөдөмкөд картупел керігөн да бура төдсаөс машинажасыскөд.

КЫҢИ УЖАВНЫ КАРТУПЕЛ-КЕРАН МАШИНАЖАСӨН

Өнїа кадса картупел керан машинажас ме-ханьырујтөны картупел ідралан ужсө — швыралнөјас — 25-30% вылө, елеваторнөјјас — 40-50% вылө, сесса-өд кушөм урожайыс.

Швыралнөй типа картупел керан машинажасөн ужалігөн муыслөн куштаыс мед ез вөв 500 мет-раыс кушжыка да 300 м. жењыджык.

Секі картупел өктөм вылө ковмас 16 морт. Картупел керан машинажас бура ужалөны сөмын секі, кор сыкөд вөфитчан бура, сы вөсна машина відлалөм, колана болтјас да гајкајас зелөдөм да мавтөм вылө колө пуктыны ыжыд вьімањнө. Лічалөм гајкајас лібө мавтастөм машинаөс вермас өдјөнжык вайөдны жугалөмөз лібө вермас бырны сылөн частјасыс, коді јона төдчө машина уж вылас. Та вөсна, лоө-кө маши-наөн ужалігөн кушөмкө нелучкїјас, пыр-жө сїјөс колө сувтөдны да лөсөдөм бөрын-њын сөмын заводітны ужавны воғө.

СССР-ын вöчөм швыралнöй тiпа картупел керан машинаөн ужалөм вылө колө 3 вөв. Тажöжө картупел керан машинаясус вермөны ужавны тракторөн, первој і мөд скоростъ дырјі, сөмын тракторлы-кө колалан öтi машина, сек тракторыд оз став вынсө ісползујт. Öнiја кадö тракторноцепкајас емөг 2 швыралнöй картупел керан машинајаслы.

Картупел керан машинајасөс ужавны заводиттöз колө бура відлавны да зелөдны став гажкајас да болтјас, паскөдны көмөсајассө колана паста вылө (рад кост пастаыс вылө), лөсөдны дышло.

Став штауферјассө кiстны тырөзыс сук мавтасөн. Разсельмаш, Сумскöй заводуын да Вiтебскöй заводуын вöчөм картупел керан машинајасын (планетарнöй система швыралкајасөн) колө востны көрөбкалыс болтсө да пуктыны сетчө 1 кг гөгөр самiдол. Вал вылыс роҗсө, көнi абу штауферыс, мавтны кiчер мавтасөн.

Ужалiгөн колө луннас һолыс зелөдны штауферјассө да һекымыныс мавтны кiчөр мавтасөн роҗјассө. Планетарнöй көрөбкаыс мавтас тырмө лун дас да дыржык-на. Машинаөн ужалан му вылын мед век вөлины гажкајас, зелөдан кључјас да машина мавтас.

Зев сөкыд лөсөдны кодјансө (копателсө) пыдна вылас. Лапкыд вылө-кө лөсөдан, кутас вундавны картупелјассө, а кор жужыда лөсөдан, сек кыскавныыс лөө зев сөкыд дај бөр кутас тыртны картупелсө. Сы вөсна лемеклыс стојкасө кодјыс рама вылыс лезны увлаң либө

лептыны вывлаң, кытчөз картупельыс ставыс оз кут лыбны да лемекеыс оз кут вундавны картупелјассө.

Сы вöсна, мыј машинаөн керөм бөрви муас колө-на мыјдакө картупельыс, керөм ештөдөм бөрви колө агсавны мусө кык пөв, быд агсалөм бөрви чукөртны му вылас кыптөм колас картупелсө.

Швыралнөј тѳпа картупел керан машинајас шыблалөны картупелсө му веркөс вылас, кыг најөс колө өктыны кӳн. Медым матөжык шыблалис машинаыс картупелсө, сувтөдөны шыбытан вестас көрт сеткајас. Тащөм сеткајассө вөчөны Разселмаш заводуын.

Елеваторнөј копателјасөн ужалӳгөн машина чукөртө картупелјассө ӳеыжыд чукөрјасө, кытыс сесеа сӳөс торја вӳлајасөн сөвтөны дозјасө.

Картупел сөвтан вӳлајас заводусаӳ пуктысөоны быд машина бердө.

8. КАРТУПЕЛ КЫСКАЛӨМ ДА КРАӳИТӨМ

Гуавтөз став картупел быт колө бөрјыны да сортирујтны.

Гујасө лӳбө торја храӳимӳщөө кӳставны поӳө сөмын кос, зөӳвӳза да тырвыјө воөм картупел, кодӳ ескө мед дыр кујӳгөн ез щык.

Сӳс, кыммөм, бөрјытөм, ӳајт, жугавлөм, гагјасөн сојөм картупелјас куза вӳөм вылө кӳставны оз поӳ.

Картупелөн вөдӳтчыны колө кыз поӳас вӳдчысөмөнжык. Картупел вывти ветлыны поӳө

сөмын Һебыд көмкөтөн мѳбө сы вылө волсалөм
пөвјас вывті да сіјө-һін јона колана дырјі.
Созјассө сөвтөм, ректөм, мукөд пөлөс уж кар-
тупел дорын колө вөчны торја сы вылө вөчөм
вілајасөн, і сөмын-һін сек, кор сіјө абу, сөвтны
да ректыны позө мешөкөн гартлөм пу зырјөн.
Картупел тыра мешөкјас оз ков шыблавны,
колө відчысны мөкыг чөвтөмыг да быднот
дојдалөмјасыг.

Картупел колө віаны өтчукөрын, дозјастөг.
Картупелөн Һекор оз ков вөдҫитчыны сов улыг
бостөм дозјасөн, сіз-жө сещөм дозјасөн, көні
воз вөліны сахар, вынсөдчанторјас да дука да
јада торјас.

Бөрјігөн мөк качества, шыблас картупелсө
да сіз-жө јогсө да мусө пыр-жө колө шыблавны
картупел віғаніныг. Он-кө шыблав, вермас
шыкны бөрјөм бур картупелјасыг.

Картупел віғанінјас гөжөмјасын колө бура
төлөдны да костыны, весавны јогјасыг да колөм
вөса картупел коласјасыг, сіјөс колө сөзін-
фекцірујтны ас істөг да ізвестка сотөмөн.

Колө бура віқөдны сыбөрөа, медем кар-
тупел віғанінын пышкөсса слөјасас темпера-
тураыс пыр сулаліс $+ 2^{\circ}\text{C}$ гөгөр, Һекущөм но-
гөн лезны улөжык $+ 0,5^{\circ}$ -ыг Һілептыны $+ 3^{\circ}$ -ыг
вылө оз позө. Та вөсна картупел віғанінын колө
бура віқөдны өткод температура бөрөа да сіз-
жө картупел пышкөсыг торја трубкајас пыр.
Трубкајассө колө сујны картупел кіскалігас-жө
да Һекымынөс торја местајасө.

Картупел ви́зани́јассо колö ви́зны му вывса ва мiбö зер пырöмыс, мупыщса ва јiжöмыс да сiң-жö картупелыс мед ез вазы. Картупел ви́зани́јасын сынöдыс мед пыр вöли влажностыс-лөн прöчентыс колана мында кос, мед ез вöв вылынжык һi улынжык 80-85 %-ыс. Тајöс мур-талöм выlö колö псiхрометр мiбö полiметр.

Codtöd. Пöтöлöкын-кö мiбö вевт пыщкöсла дорас, столбјас да картупел ви́зани́н стенјас да сiң-жö картупел выли слöјас оз тöдчы улсалöм, позö шуны, мыј картупел ви́зани́н тырмымöн кос.

Картупел ви́зани́нын сынöдыс мед пыр вöли свежöј да сöстöм, мед ез пет сiе да пöдöм дук. Та вöсна колö щöкыджыка тöлöдлыны, мыјөн позö кутны колана температура да кос сынöд.

Бур, кос да ыркыд поводда дырјi öзöсјас да вен-тилатор трубајас (буртајасын) колö ви́зны воссөн.

Гырыс картупел ви́зани́јас колö јуклыны јöртöдјас выlö, јöртöдјассö мöда мöдөыс колö торјöдны 10 см а тыртöм костјасөн.

Дыр ви́зöм выlö картупел кiставсö жужда-ногнас 1,5 м. судтаö.

Оз позö ви́зны ортча јöртöдјасын форма да рöм сервиыс көв i öткод но мöд сорт карту-пелјас, медем ез сорласны торја сортјасыс.

КАРТУПЕЛЪ ВІЗАНІНІАС ВОГТАЛӨМ ДА КАРТУПЕЛЪ КЫСКАЛӨМ.

Кор заводітчас тулысын лым сывны, колө весавны ва лежан канавајасыс лымсө да зыртны лымсө картупель визани вылыс.

Кор повоѣдасыс зікөз-нін шондөдас, кор оз-нін ков повны көздөдөмыс, сек бурта вылыс бостоны мусө. Буртајас колөны сөмын ізас да вөсньыдік му слөј улын, медем ізассө төлыс ез нөбав картупельсө ідравтөз.

Бурта косалігөн ізассө колө бостны да бара бөрјыны став сігмөм да шыкөм картупельјассө.

Көјдыс картупель позө кыскавны дозјасөн і бура вөдітөмөн. Дозјас овлоны тащөмөг: планочнөј јашцікјас, көрѣнајас, кумјас, мешөкјас.

Дозјас мед төріс ез унжык 50 кг-ыс. Ыжыд дозјасын картупельмыд јона жуғласгө.

Јашцікјас тувјасөны 4-5 см пагта да 2 см кызта планкјасыс, кык јітөм планкајас костын мед вөлі 3-5 см гөгөр.

Көрѣнајаслөн пидөсјасыс мед вөлі јонөс.

Кумјас да мешөкјас, кодјас војдөр вөліны сов, мінерала тукјас, сахар да јада вешествојас улынөс, оз шогмыны.

Дозјастөг вөдітчігөн оз ков валітны картупельсө көртзырјасөн лібө јос јыла вілајасөн.

Пу зырјөн ужалігөн колө зырсө гартны важ мешөкөн.

Кызі дозјасын, сіз-жө і валітөмөн картупель кыскалігөн оз позө примеңјатны сецшөм нога транспорт, коді вермас жуғөданын картупельсө, көні уна јос торјас, болтјас, көрттувјас да с.в.

9. КАРТУПЕЛЪ ВІСӨМЈАСКӨД ДА ВРЕДІТЕЛ- ЈАСКӨД ВЕРМАГӨМ

Пуктөм воҗвылын колө весавны став сіс картупелыс да сіҗ-жө став аҗаос да лөмаос картупелјассө, кор најө сажөдоны картупелыс-лыс вылыссө жыныс уна.

Көјдыс вөдитан овмөсјаслы картупел көза вежлавны мукөд пөлөс културајаскөд колана, да бара көзны картупел сіјө мувылас колө җе воҗжык кык во бөрті.

Сы вөсна, мыј вөсөмјассө вуҗөдлөны вөсыс быдмөгјас вылыс зөҗвиза быдмөгјас вылө гагјас, колана көјдыс вылө муныс картупел колө пуктыны торјөн сојөм да вузалөм вылө муныс картупелјасыс — костнас җе матөҗжык өті мөд-сыс 300 метрыс. Өві көзасө мөд көзасыс колө торјөдны зөрјөн лөбө шабдіөн, сы вөсна, мыј тајө културајасыс оз сетчыны тајө вөсөм улас.

Медым еҗажжык артмисны аҗаос картупелјас, картупелсө оз ков пуктыны іҗвескаалөм мујас вылө.

Різоктоҗјакөд вермасігөн, колө зілны өдзөд-ны картупел петасјасыс петөмсө, мусө җебаө-дөмөн.

Картупел пөвсын паскалөм вөсөмјаскөд вер-масөм могыс зөрізалігас колө җеҗкыны му вывыс став кустјассө, кодјас вөсөны сөд заөн, морҗиҗистөј мозаікаөн, полосчатөј мозаікаөн, кор гартчөмөн, јома корөсөн, кудрашөн, җармөмөн. Сөкі быт колө перјыны мусыс щөц і вөсөм кар-тупелјассө.

Көйдис вөдәтан овмөсјаслы став тајө меро-
пріјатвөјасыс нуөдсө став Сојуз пагта, сы вөс-
на, мыј тајө вгөмјасыс паскалөма быдлаын.

Фітофтора вгөмкөд вермасігөн колө артав-
ны сіјө, мыј тајө вгөмјасыс паскалөма медсасө
ташөм областјасын: Леңінградса, Рытыввыв,
Московскөј, Івановскөј областјасын, Ніжегород-
скөј крајын, Уральскөј областын, Башреспубли-
каын, Татреспубликаын, Средњеволжскөј крајын,
ЦЧО-ын, БСС да ЗСФС республикајасын.

Фітофторакөд вермасігөн медса бур сред-
ствоөн лоө картофелыс көзјассө бордосскөј
жідкостөн кык пөв опрысківајтөм. Первојсө оп-
рысківајтөны пыр-жө вгөм кағалөм мысты мө-
дыс сы серті, кор составыс кутас космыны
корјас вывгыс.

Опрысківањњөјас нуөдсөны машиностроітел-
нөј станціјајасөн „МІС“, код дінө овмөсјаслөн
колө шыасны, накөд вазвылыс договорјас вө-
чалөмөн.

Медым буржыка сөвмісны картофелјас,
колө став фітофораөн вгөмөм корсө ышкыны
картопел кертөз 10-14 лунөн вазжык, да медым
керігас картофелјасыс ез інмөдчывны корјасыс-
көд.

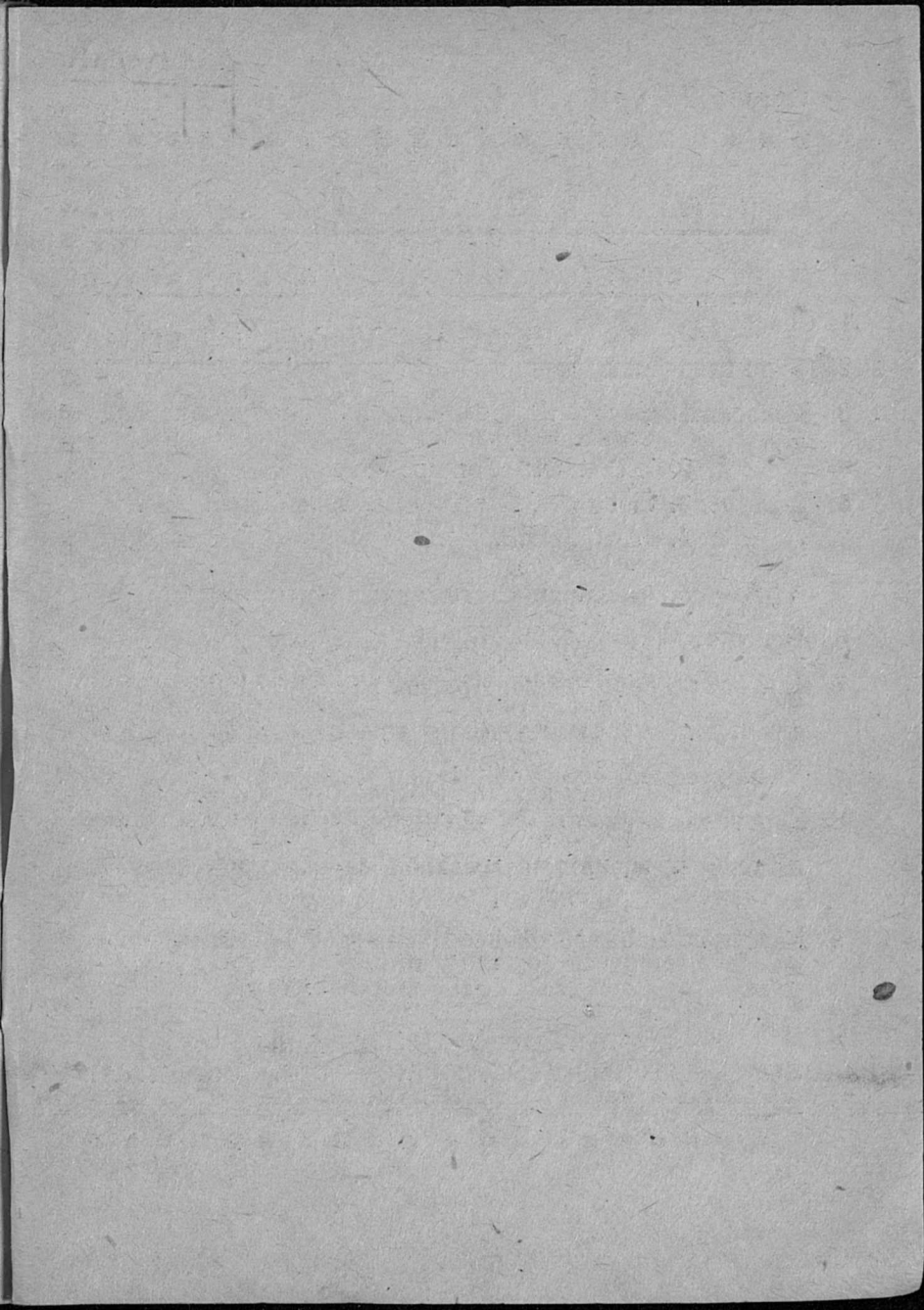
Инд. №

4740

ЖҮРІНД А Л Ы Г:

ыстбок

1. Севооборот 3
2. Почва небәддәм 3
3. Вынобдәм жылыо 4
4. Пуктысан кбјдыс 7
5. Картопел пуктәм 10
 - Пуктысбм механичирүјтөмлөн минимум 11
 - Кыңи ужавны картопелесажалкајасбн 12
6. Картопел му ббрса дбчбритәм 14
7. Картопел кербм да сортирүјтәм 16
 - Картопел кербм механичирүјтөмлөн минимум . . . 17
 - Кыңи ужавны картопел керан машинајасбн . . . 18
8. Картопел кыскалбм да хранитбм 20
 - Картопел виғанінјас восталбм да картопел кыскалбм 23
9. Картопел висбмкбд да вредителјаскбд вермасбм . 24

доньс 25 ур. 19182

КОМИ-3

2-1085

КОМИГОСИЗДАТ

ПЕТИСНЫ ПЕЧАТЫГ ВЬЛЪ КОМИ НІГАЈАС

ТУВСОВ КӖЗА НУӖДӖМ ЈЫЛЫГ

1. ЧУГАЈЕВ. УдарнӖја нуӖдам тувсов кӖза.
доньс 60 ур.
2. Жданов. Сортировкајас.
3. ГУПРЕ. Мињерала мувынеӖданторјас.
4. ЈАКОВЛЕВ. Колхозјас јонмӖдӖм јылыс.
доньс 40 ур.
5. СТАЛІН. Сіктын ужалӖм јылыс.
доньс 10 ур.
6. МАМЧЕНКОВ. КујӖд вӖчӖм, кранітӖм да
пріменајтӖм куџа туйдӖбчана справочник.
доньс 40 ур.
7. Шабдї вӖдїтан агротехніческӖј правілӖјас.
доньс 35 ур.
8. Сталин јортлӖн вїсталӖм (Колхозник-ударникјас
первојја СтавсӖјузса сјезд вылын феврал 19 лунӖ
1933 вӖб). доньс 10 ур.
9. КАГАНОВІЧ. Колхозјас јонмӖдӖм да тув-
сов кӖза нуӖдан могјас. доньс 30 ур.
10. Колхозник-ударникјас первојја СтавсӖ-
јузса сјездлӖн шыдӖчӖм (СССР-са став кре-
стана-колхозникјас дїнӖ) доньс 10 ур.

ТАЈӖ НІГАЈАССӖ ПОЉӖ СУРӖДНЫ

СЫКТЫВКАРЫГ, СОВЕТСКАЈА 24, КОМИГОСИЗДАТ